

HISTORICKO GEOGRAFICKÉ A POLITICKO GEOGRAFICKÉ ASPEKTY GENÉZY ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU V REGIÓNE BLÍZKEHO VÝCHODU

Anton Fogaš

*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prírodovedecká fakulta, Ústav geografie,
Jesenná 5, 040 01 Košice*

Abstract: The Near East has an extraordinary strategic location and huge reserves of raw materials, but also a very colourful ethnic and religious composition. Individual ethnic groups were pushed into conflicts, either in coalitions with superpowers fighting for influence or between each other. The mutual relationships between the Arabic and the Jewish population have been under the influence of regional, but also international events. The Arabic-Israeli relationships have remained in the centre of the world politics.

Keywords: Near East; Arabic-Israeli relationships; Arabic-Israeli war

1. ÚVOD

Jednou z najdôležitejších otázok, ktorá sa rieši v súčasnosti nielen v regióne Blízkeho východu, ale zasahuje aj do celosvetovej politiky, je problematika arabsko – izraelských vzťahov. Z ekonomického hľadiska sa o región Blízkeho východu začali zaujímať svetové mocnosti už začiatkom 20. storočia a to kvôli perspektívnemu nerastnému bohatstvu predstavujúcemu najmä ropu a zemný plyn. Výskyt a odhady zásob nerastných surovín boli v úzkom vzťahu so strategickým významom Blízkeho východu, ktorý bol svetovými veľmocami pozitívne odhadnutý už v minulých storočiach a vyvrcholil značným záujmom predovšetkým Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka a Spojených štátov amerických v 19. a 20. storočí o túto oblasť.

Blízky východ má okrem výnimočnej strategickej polohy a obrovských zásob nerastných surovín aj veľmi pestrú etnickú a náboženskú skladbu. Jednotlivé etniká boli už v minulosti vtlačané do konfliktných situácií a to na strane o sféru vplyvu súperiacich štátov alebo sami medzi sebou. Najmä vzájomné vzťahy medzi arabským a židovským obyvateľstvom mali vplyv na regionálne a v širšom kontexte aj na medzinárodné záleži-

tosti. Miestom konfliktov sa v 20. storočí stala okrem iných blízkovýchchodných oblastí aj Palestína.

2. HISTORICKÁ PALESTÍNA

V biblickej terminológii sa pod pojmom Palestína (hebr. Pelešet = „Filištínska krajina“, gréc. Palaistine) označovala krajina, ktorá bola dejiskom starozákonných a novozákonných udalostí. V období patriarchov sa jej časť na západ od rieky Jordán nazývala „krajina Kanaán“. Podľa Gn 12,7 Boh prisľúbil túto krajinu Abrahámovým potomkom (odtiaľ názov „zasľúbená zem“). Iný názov „Svätá zem“ (hebr. admat haqqodeš) používali Židia, lebo táto krajina bola sídlom „Božej slávy“, kým kresťania používali tento názov na pamiatku toho, že v tejto krajine sa narodil, pôsobil, zomrel a vstal z mŕtvych Ježiš Kristus. Výraz „Izraelská krajina“ (hebr. eres yisra'el) sa stal názvom dnešného štátu Izrael (Eretz Israel). K biblickej Palestíne geograficky patrili pobrežie Sárón, plošina Šefela, Negeb, Predjordánsko, Zajordánsko a jordánska priehlbina. Palestína bola ohraničená Sinajským masívom, Stredozemným morom, libanonsko-chermojským pohorím a sýrsko-arabskou púšťou (Heriban, 1998).

Svojou geografickou polohou medzi starovekým Egyptom a Mezopotámiou bola Palestína miestom neustálych vojenských stretov a konfliktov mnohých národov. V tomto regióne sa striedali už od bronzovej doby Kanaánčania, Amorejčania, Chorejci, Hyksósovia, Chetiti a národ Chabiru. Okolo roku 1200 pred Kr. sa na plošine Šefela usadili Filištínci a na predjordánskom a čiastočne zajordánskom pohorí Izraeliti. Filištínci (hebr. Pelištim) boli príslušníkmi etnickej skupiny nesemitského pôvodu. Patrili k tzv. „národom mora“ a podľa biblických údajov pochádzali z Kréty. Neúspešne sa pokúšali dobyť Egypt a okolo roku 1200 pred Kr. sa usadili na pobreží Stredozemného mora v historickom Kanaáne. Neskôr sa celé územie pomenovalo podľa nich. Najvýznamnejšími strediskami ich ríše bolo päť miest – Gaza, Aškalón, Ašdód, Gat a Ekrón, ktoré spolu vytvorili istý druh štátneho a obchodného zväzku. Vojenská moc Filištíncov bola založená na monopolnom spracovaní železa, neskôr sa sústredili na námorné obchodníctvo. Boli v stálych vojenských konfliktoch s Izraelitmi. Po podmanení Azótu a Gazy Židmi splynuli so židovským etnikom (Heriban, 1998).

Na prelome 11. a 10. st. pred Kr. vzniklo na území Palestíny Judsko – izraelské kráľovstvo s hlavným mestom Jeruzalemom. Izraelské kráľovstvo podľahlo v 8. st. pred Kr. Asýrčanom a Judské kráľovstvo v 6. st. pred Kr. Babylónčanom. V 4. st. pred Kr. sa dostala Palestína pod vplyv egyptských Ptolemaiovcov a po nich Seleukovcov. V roku 167 pred Kr. vypuklo na území Palestíny Makabejské povstanie a došlo k vytvoreniu samostatného štátu. Po ovládnutí Palestíny Rimanmi bola neskôr pripojená k Východorímskej ríši a od 7. storočia po. Kr. sa stala súčasťou arabského kalifátu (637 – 1517) s výnimkou obdobia jeruzalemského kráľovstva (1099 – 1187). Od 16. storočia boli Arabi v Palestíne pod nadvládou Osmanskej ríše a Palestína bola časťou tzv. Veľkej Sýrie. V 18. storočí prejavil o tento región záujem Napoleon pri svojom expedičnom ťažení do Egypta (1798). Vysoká dôležitosť oblasti sa prejavila až po otvorení Suezského prieplavu v roku 1869. Strategická výnimočnosť územia spôsobila záujem veľmocí, najmä Veľkej Británie, Francúzska a Nemecka.

3. SIONISTICKÉ HNUTIE

Počiatky sionizmu súvisia s emancipáciou národného hnutia medzi európskym židovským obyvateľstvom na konci 19. storočia. Kým v západnej Európe prebiehal postupný asimilačný proces židovského obyvateľstva, v Rakúsko – Uhorsku a najmä v cárskom Rusku postupne doznievali špecifická židovskej etnicko – náboženskej skupiny obyvateľov, ktorí boli v trvalej izolácii v ghattách. Koncom 19. storočia boli pogromy v Rusku podnetom k emigrácii Židov do západnej Európy, Severnej Ameriky a Palestíny. Myšlienka návratu Židov na Sion viedla k vývinu sionistického hnutia ako novej formy moderného židovského nacionalizmu. Prvými aktívnymi sionistami boli Moses Hess (1812 – 1895), Leo Pinsker (1821 – 1891) a Achad Haam (1856 – 1927). Zdôrazňovali skôr duchovné aspekty a mali malý ohlas. Ich práce *Rome and Jerusalem* (1862 – Hess) a *Auto-Emancipation* (1882 – Pinsker) si nezískali širší ohlas medzi Židmi v Európe a v Amerike. V cárskom Rusku zakladali svoje kluby židovskí študenti. Organizácie politického nacionalizmu, napr. spoločnosť BILU so svojim heslom „Jakubov domov, vstaň a chod“ a Chovevei Ción (Milovníci Sionu) boli predchodcami svetového sionistického hnutia organizovaného Theodorom Herzlom v roku 1897. Postupný nárast antisemitizmu v Európe, ktorý vyvrcholil Dreyfusovou aférou vo Francúzsku v roku 1894 spôsobil vstup sionizmu do politiky. Zakladateľom „politického sionizmu“ sa stal Theodor Herzl (1860 – 1904). Pochádzal z Budapešti, študoval vo Viedni a v Nemecku a pôsobil ako žurnalista v Paríži a vo Viedni. Po napísaní utopickej novely *Staronová zem* (*Altneuland*) ho osobná skúsenosť priviedla k presvedčeniu, ktoré sformuloval v roku 1896 v knihe *Židovský štát* (*Der Judenstaat*) vo forme memoranda židovskej bankárskej rodine Rothschildovcov. Hlavnou ideou knihy bola nutnosť vytvorenia židovského štátu. V auguste roku 1897 jeho aktivity vyvrcholili na 1. sionistickom kongrese v Basileji, na ktorom vystúpil s myšlienkou „verejne uznaného a legálne zaručeného židovského domova v Palestíne“. Pod tlakom ruských delegátov kongresu bol nakoniec prijatý plán na zriadenie „židovskej domoviny“ v Palestíne. Na tento účel bola založená Svetová sionistická organizácia. Praktické kroky boli v znamení tvrdého odporu zo strany osmanskej správy, ale aj miestnych Arabov. Proti postupne viac narastajúcemu židovskému prisťahovalectvu protestovali už v roku 1891 Arabi z Jeruzalema. Ešte v roku 1837 pri svojej prvej návšteve v Palestíne sir Moses Montefiore našiel iba približne 9000 vyznavačov židovskej viery. Sídlišká, ktoré Montefiore založil na území Palestíny a neskôr v ich stavbe a financovaní pokračoval barón Lionel Rothschild prinášali prospech iba novým kolonistom a nepredstavovali žiadnu hrozbu pôvodnému arabskému obyvateľstvu. Sionisti sa snažili nájsť pomoc a záštitu u nemeckého cisára Wilhelma II. Predložili mu návrh, podľa ktorého sa Palestína, pokiaľ bude židovská stane „predným frontom germánskej kultúry“. Cisár sa snažil ovplyvniť aj sultána Abdülhamita II ale ten odmietol sionistické snahy. Sultán bol ochotný prijať židovských emigrantov zo všetkých ázijských provincií za predpokladu, že sa stanú poddanými Osmanskej ríše, príjmu vojenskú službu a usadia sa „roztrúseným spôsobom – päť rodín tu a päť inde“. Sionisti sa snažili vykonávať „praktický sionizmus“, ktorý sa mal realizovať v postupnom prenikaní do Palestíny aj bez politických záruk.

Po neúspechu na nemeckej a tureckej strane sa Herzl sústredil na Veľkú Britániu. Na britskej politickej scéne mali sionisti svojich zástancov a podporovateľov a to najmä v lordovi Milnerovi. V roku 1902 sa Herzl stretol s britským ministrom kolónií Josephom Chamberlainom. Chamberlain navrhol ako jednu z ďalších alternatív židovskej kolonizácie Ugandu. Sionistický kongres trval na území Palestíny. Návrh na Ugandu

spolu s plánom baróna Maurica de Hirscha na autonómnu spoločnosť v Argentíne rozvíril rozpory medzi Židmi. Jedni hľadali miesto na usadenia sa kdekoľvek na svete, druhí trvali výlučne na založení štátu, ktorý by bol znovuzrozením starého Sionu v Palestíne. Hlavnými zástancami druhého smeru boli najmä Židia zo stredných vrstiev. Bohatí a úspešnejší Židia neboli navonok stúpcami nacionalistického hnutia. V ďalšom hľadaní „židovskej domoviny“ Herzl uvažoval aj o lokalite al-Aríš na egyptsko-palestínskych hraniciach ako alternatívneho sídla Židovskej Východnej spoločnosti. Lord Cromer, britský splnomocnenec v Káhire tento návrh zamietol. Počas druhej svetovej vojny sa uvažovalo o založení židovského štátu aj v málo osídlenej Líbyi, tento návrh bol však tiež zo série fantazijných a bol zavrhnutý. Hlavnou osobnosťou vo vývoji úspešných sionisticko-britských vzťahov po smrti Theodora Herzla sa stal Chaim Weizmann (1874 – 1952), ruský emigrant žijúci v Manchesteri, od roku 1917 prezident Britskej sionistickej federácie. Weizmann nadviazal úspešné kontakty s britským ministrom zahraničných vecí Arthurovom Jamesom Balfourom v roku 1906. Balfour v snahe odvrátiť emigrantskú vlnu židovských prisťahovalcov do Veľkej Británie podporil myšlienku ich usídlenia v Palestíne. Weizmann navštívil Palestínu prvýkrát v roku 1907.

Začiatkom prvej svetovej vojny začal rozvíjať v Carihrade silnú proticársku aktivitu ďalší ruský židovský emigrant Alexander Israel Helphand, ľavicový teoretik publikujúci v panturkickej tlači. Po zvrnutí ruského cára v roku 1917 s ním nadviazali úzke kontakty britskí politici. Sionisti sa v priebehu prvej svetovej vojny začali viac orientovať na Veľkú Britániu. Šíril sa názor, že „legálne zaručený domov“ môže byť dosiahnutý skôr s pomocou Veľkej Británie než s Nemeckom alebo Tureckom ako nástupcom Osmanskej ríše. Prvým politikom – judaistom, ktorý zasadol v britskej vláde, bol sir Herbert Samuel (1870 – 1963). Vo svojom memorande určenom britskej vláde v marci 1915 podal návrh na zriadenie britského protektorátu v Palestíne. Bol veľkým podporovateľom a propagátorom židovského prisťahovalectva do Svätej zeme. Nový rozmer v židovských ašpiráciách na získanie „svojho“ územia v Palestíne nastal po vstupe Lloyda Georga do čela britskej vlády. George pochádzal z Manchesteru, kde pôsobil Chaim Weizmann a žila veľká židovská komunita. S myšlienkou založenia vojenskej jednotky bojujúcej pod britským velením v Palestíne prišiel Vladimír Žabotinski (1880 – 1940). V roku 1917 bola táto myšlienka zrealizovaná vytvorením Židovskej légie ako dobrovoľnej židovskej ozbrojenej jednotky organizovanej Vladimírom Žabotinským a Josephom Trumpledorom. Dva jej prápory boli sformované z Židov pochádzajúcich z USA a Veľkej Británie, ďalšie zo židovských komunít v Egypte a Palestíne. Rozpustená bola v roku 1921 a viacerí jej príslušníci sa stali členmi ďalšej, tajnej židovskej polovojenskej organizácie v Palestíne – Hagany.

4. SYKES – PICOTOVA DOHODA A BALFOUROVA DEKLARÁCIA

Počas prvej svetovej vojny sa v celom blízkovýchodnom regióne uskutočňovali operácie, ktorých konečným cieľom bolo získanie nielen vojenskej prevahy ale aj čo najvýhodnejšej pozície pri následných rokovaniach víťazných mocností. Medzi spojencami sa uzatvárali vzájomné dohody, ktoré mali určiť budúce usporiadanie regiónu Blízkeho východu. Jednou z najvýznamnejších bola tajná Sykes – Picotova dohoda vypra-

covaná francúzskym zmocnencom Charlesom Françoisom Georges Picotom, známym hovorcem francúzskych koloniálnych kruhov a zástancom myšlienky francúzskej Sýrie a sirom Markom Sykesom za britskú stranu. Dohoda bola schválená britskou a francúzskou vládou a formálne uzatvorená v máji roku 1916. Nadväzovala na tzv. Konštantínopolské dohody z marca 1915 a ďalšie rozhovory z apríla 1916. Podľa tejto dohody boli ázijské časti Osmanskej ríše rozdelené na tri oblasti: 1. Nezávislý arabský štát alebo konfederácia štátov, pričom v zóne A (vnútorná Sýria a Mosul) bude mať vplyv Francúzsko, v zóne B (dnešné Jordánsko a časť Iraku) Veľká Británia 2. Francúzska „modrá oblasť“ (od sýrsko-libanonského pobrežia do vnútrozemia Anatólie až po Sivas) a britská „červená oblasť“ (oblasť Bagdadu a Basry) bude pod priamou alebo nepriamou vládou týchto veľmocí 3. „Hnedá oblasť“ (časť Palestíny) bude zriadená po dohode s Ruskom a mekánskym šerifom pod medzinárodnou správou.

V otázke Palestíny bol dosiahnutý kompromis, pri ktorom Britom zostali prístavy Hajfa a Akko. Memorandum v St. Jean de Maurienne z apríla 1917 bola Sykes – Picotova dohoda doplnená o taliansku „zelenú oblasť“, v ktorej celá juhozápadná Anatólia mala byť pod priamou talianskou správou a oblasť okolo Smyrny sférou vplyvu. V Sykes – Picotovej dohode nebola ani jedna zmienka o židovskej komunite a nárokoch sionistov (Gombár, 1999).

Sykes – Picotova dohoda kolidovala s britskými sľubmi Arabom, pomocou ktorých ich spojenci chceli získať pre protiturecké povstanie. Obsah dohody sa dostal na verejnosť po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii, keď Lev Davidovič Trockij publikoval tajné dohody cárskeho Ruska a ďalšie typické imperialistické zmluvy, ktorými chcel diskreditovať britskú a francúzsku politiku.

Už od začiatku prvej svetovej vojny sa uskutočňovali separátne rozhovory o inej forme nových vazalských štátov na Blízkom východe aj medzi predstaviteľmi britského sionistického hnutia a poprednými britskými politikmi ako napr. Lloydom Georgeom, Arthurom Balfourom, lordom Milnerom a generálom Janom Christianom Smutsom.

Lloyd George pretlačil vo vláde myšlienku britskej podpory židovskému nacionalizmu v povojnovej politike na Blízkom východe. Vyvrcholením týchto aktivít bol dokument v histórii známy ako Balfourova deklarácia. Koncept deklarácie bol predložený britskej vláde 18. júla 1917 barónom Lionelom Rothschildom (1868 – 1973). Text bol viac krát prepracovaný a upravený britskými politikmi. Vládna verzia prehlásenia, ktorú zaslal britský minister zahraničných vecí Arthur James Balfour barónovi Rothschildovi 2. novembra 1917 znie: „Vláda Jeho Veličenstva hľadá priaznivo na zriadenie národného domova pre židovský ľud v Palestíne a pričíní sa o čo možno najlepšie uľahčenie tohto cieľa, pričom sa rozumie, že nebude vykonané nič, čo by mohlo poškodiť občianske a náboženské práva existujúcich nežidovských spoločenstiev v Palestíne alebo práva a politický štatút Židov v ktorejkoľvek krajine“. Deklarácia sa často označuje aj ako „rodný list“ židovského štátu. Bola v príkrom rozpore so záujmami arabského obyvateľstva na území Palestíny. Veľká Británia v duchu tajnej diplomacie sľúbila aj určitú podporu arabským politikom. Posledným z množstva sľubov Arabom bolo zverejnenie britsko-francúzskeho prehlásenia z 7. novembra 1918 o úplnom oslobodení národov dlhé obdobie utláčaných Turkami a následné zriadenie národných vlád a správ. Britská koloniálna a imperiálna dvojrozmerná politika sa stala základom postupne sa vyhrocujúceho a neskôr otvorene prepuknutého arabsko-židovského (izraelského) konfliktu (Gombár, 1999).

5. PALESTÍNA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

Z geopolitického hľadiska sa stala najsilnejšou veľmocou na konci prvej svetovej vojny v blízkovýchodnom priestore Veľká Británia. Briti ovládali najstrategickejšie miesta ležiace na styku Európy, Afriky a Ázie. Rozpad Osmanskej ríše znamenal nádej porobených národov na spravodlivejšie povojnové usporiadanie v novej politickej situácii a v novom usporiadaní pomerov v regióne Blízkeho východu. Arabské obyvateľstvo dosiahlo slobodu od tureckej nadvlády, hneď na to sa však dostalo do úzkej závislosti na britskej a francúzskej koloniálnej politike a bolo neúprosne začlenené do koloniálnej sústavy oboch krajín. Nezávislosť v regióne si ako jediné vybojovalo nové Turecko.

Balfourova deklarácia z roku 1917 bola v roku 1920 včlenená do mandátu Palestíny, ktorej správa bola pridelená Spoločnosťou národov Veľkej Británie. Pod britskou správou stratilo arabské obyvateľstvo svoje predchádzajúce postavenie. Snaha o spoluprácu medzi sionistickými kruhmi reprezentovanými ich predsedom Chaimom Weizmannom a hašemitkým kráľom Husejnom (neskôr aj jordánskym princom Fajsalom), sledujúce vytvorenie arabskej regionálnej únie za podpory Veľkej Británie, ochotných akceptovať aj židovskú autonómiu v Palestíne, včlenenej do nezávislej arabskej federácie vyvrcholila v januári roku 1919 podpisom dohody o vzájomnom uznaní a podpore. Arabskí nacionalistickí vodcovia dohodu neuznali z dôvodu neakceptácie princa Fajsala ako predstaviteľa panarabského nacionalistického hnutia. Balfourova deklarácia mala za následok konsolidáciu nacionalistického hnutia Arabov obývajúcich územie Palestíny, ktorí nechceli uznať sionistické argumenty o historickom práve Židov na predmetné územie a o možnosti po dvoch tisícoch rokov mať právo si založiť svoj štát v Palestíne. Nacionalistické hnutie palestínskych Arabov bolo viac menej ideologicky jednotné, ale roztrieštené organizačne. Židovská komunita sa ukázala ako organizačne vyspelá a vytvárala si cieľavedome svoju vlastnú sociálnu a ekonomickú infraštruktúru, zastupiteľské zbory a výkonné inštitúcie ako na úrovni domácej židovskej komunity, tak aj na úrovni svetového sionistického hnutia. Priebeh dvadsiatych rokov bol v znamení postupného vyhrocovania sa konfliktov medzi oboma etnikami. Židom sa vyhovovalo povolením väčšej imigrácie. Ich príst'ahovalcom sa poskytovali všestranné úľavy, na druhej strane palestínski roľníci museli platiť vysoké dane britskej správe. Po skončení prvej svetovej vojny židovská emigrácia do Palestíny nemala ešte masový charakter. Hlavnými imigrantmi boli predovšetkým presvedčení sionisti, najmä mládež odhodlaná vytvoriť nový štát. V roku 1917 dosahoval počet židovského obyvateľstva v Palestíne výšku približne 50 000 ľudí. Postupné napätie medzi Arabmi a Židmi viedlo k vyhrocovaniu situácie a k vzniku militantných organizácií na oboch stranách. 3. júla 1922 britský minister kolónií Winston Churchill vydal pod dojmom arabsko-židovských zrážok v Palestíne v máji roku 1921 pamätnú Bielu knihu, ktorá potvrdila platnosť Balfourovej deklarácie, vylúčila však židovské príst'ahovalectvo do Zajordánska a v Palestíne ju podmienila hospodárskymi možnosťami krajiny. Prijatie Bielej knihy predsedom Svetovej sionistickej organizácie Chaimom Weizmannom vyvolalo zrod „revizionistickej“ skupiny Vladimíra Žabotinského, ktorá požadovala výlučne židovský štát v Palestíne a v Zajordánsku. Následne na to 24. júla 1922 predala Spoločnosť národov Veľkej Británie mandátne poverenie pre Palestínu aj Zajordánsko s platnosťou od 23. septembra 1924. Z celkového počtu 752 000 obyvateľov bolo v tom čase 84 000 Židov. Od rokov 1917 – 1918, keď začala v Palestíne tretia židovská príst'ahovalecká vlna sa ich počet do rokov 1922 – 1923 zvýšil o 34 000 (Politické dejiny sveta v datech 1. a 2., 1980).

Koncom dvadsiatych a začiatkom tridsiatych rokov po nástupe fašizmu v Európe sa začala situácia v Palestíne meniť. Z obáv pred ohlasovanou genocídou židovského obyvateľstva nastal hromadný útek a masová imigrácia do Palestíny. Židovská populácia dosiahla počet 400 000, čo predstavovalo približne jednu tretinu celkovej populácie Palestíny. Na čele hnutia palestínskych Arabov bol Hadži Amin al-Husseini Mufti, ktorý vyhlásil všeobecný arabský odpor. Bojoval nielen proti židovským osadníkom, ale aj proti umierneným Arabom, ktorí sa snažili o mierové spolužitie s novo prichádzajúcimi Židmi prinášajúcimi pokrokové a moderné kultivačné metódy obrábania pôdy. Mufti udržiaval úzke kontakty s predstaviteľmi nacistického Nemecka. Žiadal zastavenie židovského prisťahovalectva, obmedzenie predaja pôdy novým osadníkom a vytvorenie národnej vlády s arabskou väčšinou.

V júli roku 1937 bol britskou kráľovskou komisiou pod vedením lorda Peela zverejnený návrh na rozdelenie Palestíny na židovský a arabský štát. Arabský štát mal byť začlenený do Transjordánskeho kráľovstva. Zóna s Jeruzalemom mala zostať pod britskou mandátnou správou. Sionistické kruhy, ako aj arabské hnutie plán odmietli. Palestínskych nacionalistov podporili aj susedné arabské krajiny. V septembri roku 1937 sa uskutočnila v sýrskom meste Bludan prvá neoficiálna panarabská konferencia, ktorá odmietla britský plán rozdelenia územia, odsúdila kroky vedúce k zastaveniu židovských prisťahovalcov a k predaju pôdy Židom. Postavila sa za nezávislosť Palestíny ako arabského štátu a zaviazala sa k poskytnutiu finančnej a vojenskej pomoci na dosiahnutie spomínaných cieľov ozbrojeným povstaním. Pod vedením Fauzího al-Kawukdzího boli uskutočnené úspešné partizánske operácie v oblasti Jeninu, Hebronu a Galileje. Po zatknutí a emigrácii politických vodcov povstania (útek Amina al-Husseiniho do Libanonu) vytvorili povstalci v roku 1938 Výbor palestínskej revolúcie (Abd ar-Ráhím Ibráhím, Árif Abd ar-Razzák), na potlačenie ktorého využili Briti aj sionistické oddiely. Povstanie trvalo do októbra roku 1939, keď následkom druhej svetovej vojny boli akcie ukončené. Veľká Británia sa vzdala Peelovho návrhu. 17. februára – 16. marca 1939 sa v Londýne pod predsedníctvom britského ministra kolónií Malcolma Mac Donalda zišla konferencia arabských a sionistických predstaviteľov o Palestíne. Na porade boli prítomní aj oficiálni činitelia z Egypta, Saudskej Arábie, Iraku, Jemenu a Transjordánska. 17. mája 1939 bola zverejnená Biela kniha o Palestíne, ktorá prisľúbila zriadiť do desiatich rokov nezávislý palestínsky štát. Židovské prisťahovalectvo bolo obmedzené na 75 000 ľudí v priebehu najbližších piatich rokov, ďalšia imigrácia sa mala uskutočňovať len s arabským súhlasom. Dokument silne obmedzil aj židovský nákup pôdy. Bielu knihu rezolútne odmietli všetky sionistické frakcie a tiež Najvyšší arabský výbor. Ako protiváhu Bielej knihy navrhli sionisti tzv. Baltimorský program, vypracovaný v roku 1942 predsedom americkej sionistickej organizácie Davidom Ben Gurionom. V dokumente sa žiadalo utvorenie židovského štátu na celom území Palestíny, židovskej armády, neobmedzené prisťahovalectvo a zrušenie britskej kontroly. Druhá polovica tridsiatych rokov bola v znamení užšieho zapájania sa ďalších arabských krajín do arabského hnutia odporu v Palestíne a to politicky, morálne a finančne. Najvyššiu aktivitu preukazovali Hašemiti v Iraku a Transjordánsku a Egyptania. Postupný silnejúci záujem arabských štátov o palestínsku otázku a celkové dianie v Palestíne prispel ku koordinácii arabských postojov a k formovaniu panarabskej doktríny medzi dvoma svetovými vojnami.

6. PALESTÍNA PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

V období druhej svetovej vojny dosiahla židovská imigrácia na územie Palestíny masové rozmery. Tlakom stále väčšieho počtu nových prisťahovalcov na pôvodné arabské obyvateľstvo dochádzalo k množiacim sa konfliktom medzi Arabmi a Židmi. Na obidvoch stranách sa aktivizovali staré a vznikali nové militantné a polovojenské skupiny a milície a rástlo presvedčenie o „konečnom“ vyriešení konfliktu vojenskou cestou. Medzi najznámejšie organizácie takéhoto zamerania patrili Haganah, Irgun Zwei Leumi a Sternov gang.

Haganah bola založená pred prvou svetovou vojnou židovskými osadníkmi na ochranu ich sídlisk. V roku 1920 bola akceptovaná britskými úradmi ako pomocná polícia. Počas druhej svetovej vojny sformovala pre britskú armádu niekoľko vojenských jednotiek a zároveň organizovala ilegálne prisťahovalectvo do Palestíny. Približne 60 000 vojakov čelilo pri vzniku štátu Izrael útoku arabských vojsk a stalo sa základom pravidelnej izraelskej armády (Pečenka, Luňák et al., 1999)

Irgun Zwei Leumi bola ako tajná sionistická organizácia založená v Palestíne v roku 1931. Útoky zameriavala proti Arabom a neskôr aj proti britskej okupačnej správe. Na jej vrub je pripísaných približne 200 teroristických útokov, napr. výbuch v hoteli Kráľ David (1946) a vyvraždenie arabskej dediny Dejr Jásín (apríl 1948). V septembri roku 1948 bola rozpustená (Pečenka, Luňák et al., 1999).

Sternov gang bola militantnou tajnou sionistickou organizáciou pomenovanou podľa svojho zakladateľa Abrahama Sterna. Stern sa odtrhol od Irgun Zwei Leumi po jej vyhlásení prímeria v septembri roku 1939 a po zastavení protibritských akcií. Sternov gang bol zodpovedný za množstvo teroristických akcií, vrátane vraždy sprostredkovateľa OSN, švédskeho diplomata Folke Bernadotta v roku 1948. Organizácia bola rozpustená zásahom izraelskej polície v roku 1948. Stern zomrel v britskom väzení v roku 1942 (Pečenka, Luňák et al., 1999).

Palestínske nacionalistické hnutie zostalo roztrieštené a nebolo schopné participácie na aktivitách ďalších arabských štátov o arabskej jednote. Hnutie odmietlo akceptovať Amina al-Husseiního, ktorý sa vo veľkej miere spoliehal na pomoc Nemecka a Talianska a prispieval veľkou mierou k zvyšovaniu napätia v regióne.

V marci roku 1945 bola na základe Paktu Ligy arabských štátov založená v Káhire Liga arabských štátov (Arabská liga). Signatármi novej organizácie boli Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Libanon, Saudská Arábia a Sýria. Sídлом Ligy bola do roku 1979 Káhira, neskôr Tunis a v súčasnosti je to opäť Káhira. Palestínska otázka prešla pod ochranu Ligy a stala sa jednou z jej hlavných tém. Arabské krajiny sa snažili spoločnou aktivitou vyvinúť silný tlak na USA a Veľkú Britániu, dosiahnuť obmedzenie svetovej podpory Židom a zároveň posilniť svoje pozície na diplomatickom poli a posilniť svoje ambície v regióne. V októbri roku 1945 začali sionistické ozbrojené organizácie v Palestíne rozsiahlu teroristickú kampaň proti britským jednotkám v krajine a zároveň Židovská agentúra (sionistická organizácia koordinujúca židovský osídľovací proces v Palestíne) zosilnila ilegálne prisťahovalectvo do Palestíny. Koncom roku 1945 patrilo palestínsky problém k jedným z najaktuálnejších a najviac pertraktovaných v medzinárodnej diplomatickej agende. V apríli roku 1946 anglo-americký výbor pre Palestínu doporučil povolenie na príchod 100 000 židovských prisťahovalcov do krajiny pri dočasnom zachovaní britského mandátu, zrušiť obmedzenia na nákup pôdy, odmietol ale možnosť rozdelenia Palestíny. Palestínska otázka bola po niekoľkých ďalších neúspešných návrhoch na nové usporiadanie pomerov predložená vo februári roku 1947 OSN.

Britská delegácia požiadala 2. apríla 1947 generálneho tajomníka OSN o zvolanie mimoriadneho zasadnutia Valného zhromaždenia.

7. VZNIK ŠTÁTU IZRAEL A NÁSLEDNÉ ARABSKO-IZRAELSKÉ VOJNY

26. mája 1947 sa vytvoril zvláštny výbor pre Palestínu, tzv UNSCOP (United Nations Special Committee on Palestine), zložený zo zástupcov 11 štátov s vylúčením veľmocí. UNSCOP predložil 1. septembra 1947 Rade bezpečnosti dva návrhy na riešenie palestínskej otázky. Prvý návrh predpokladal rozdelenie Palestíny na dva samostatné štáty – arabský a židovský a Jeruzalem s okolím sa mal stať medzinárodným pásmom. Druhý návrh predpokladal jednotný demokratický palestínsky štát na federatívnom základe s rovnakými právami pre arabské a židovské obyvateľstvo. Po rozporuplných diskusiách a vzájomných obvineniach a bojkotoch sa rozhodlo Valné zhromaždenie OSN 29. novembra 1947 prijať rezolúciou 181/II prvý návrh UNSCOP. Za tento plán hlasovalo 33 členov, 13 bolo proti a 10 sa zdržalo. Historická Palestína sa týmto aktom rozdelila na židovský štát s rozlohou 14 862 km² (56,47% územia Palestíny), na arabský štát s rozlohou 11 286 km² (42,88% územia Palestíny) a na oblasť Jeruzalema pod medzinárodnou správou (177 km²; 0,65% územia). V židovskom štáte malo žiť 995 000 obyvateľov, z toho 498 000 Arabov a v arabskom štáte 735 000 obyvateľov, z toho 725 000 Arabov a 10 000 Židov. V regióne Jeruzalema malo žiť 115 000 Arabov a 90 000 Židov. Arabské štáty toto rozhodnutie odmietli a boli odhodlané bojovať proti rozdeleniu Palestíny všetkými prostriedkami, vrátane vojenských (Sorby, 2002).

Niekoľko hodín pred vypršaním britského mandátu, 14. mája 1948 o 16. hodine, David Ben Gurion vyhlásil na slávnostnom zhromaždení Národnej rady v Tel Avive vytvorenie štátu Izrael. 15. mája 1948 zaútočili na Izrael ozbrojené sily piatich členov Ligy arabských štátov a oficiálne sa začala prvá arabsko – izraelská vojna. Jej výsledkom bol neúspech arabských štátov a po skončení vojenských operácií v roku 1949 zväčšenie izraelského územia na úkor palestínskeho štátu o 20%. Z oblastí, ktoré sa stali súčasťou izraelského štátu nastal masový odliv palestínskych Arabov v počte približne 600 000 – 700 000 utečencov. V dôsledku neúspechu v tejto vojne rástlo ďalšie napätie medzi arabskými radikálmi, ich snahy po odvetnej vojne, narastalo aj pnutie vo vlastných radoch, bolo spáchaných viacero atentátov na predstaviteľov Libanonu, Egypta a Jordánska. Medzinárodné spoločenstvo muselo v regióne riešiť niekoľko závažných problémov, z ktorých najdôležitejším sa javil problém palestínskych utečencov. Jeruzalem bol rozdelený na židovskú a arabskú zónu s vlastnou administratívou.

Obdobie relatívneho pokoja bolo porušené až v roku 1956, keď nový egyptský prezident Gamál Abdal Násir vyhlásil vládne rozhodnutie o znárodnení Suezského prieplavu. Boje medzi britsko-francúzskymi a izraelskými jednotkami na jednej strane a egyptskými na strane druhej sa skončili až rezolúciou Rady bezpečnosti OSN a zásahom sovietskej diplomacie prostredníctvom ultimáta, týkajúceho sa okamžitého zastavenia bojov a následného rozmiestnenia mierových síl OSN.

Začiatok šesťdesiatych rokov znamenal novú fázu v arabsko-izraelskom konflikte. Na arabskom summite v roku 1964 v Káhire vyzval egyptský prezident Gamál Abdal Násir k jednote arabských krajín v palestínskej otázke a prvýkrát bol prijatý plán kolek-

tívnej akcie pod vojenským vedením Egypta. V tom istom roku vznikla Organizácia pre oslobodenie Palestíny (OOP). V roku 1967 vypukla ďalšia arabsko-izraelská vojna, tzv. „šesťdňová“, v ktorej Izrael obsadil Golanské výšiny, patriace Sýrii, Sinajský polostrov, patriaci Egyptu, západný breh Jordánu, egyptské pásmo Gazy a východný Jeruzalem.

Pokračujúca okupácia Sinaja a Golanských výšin a neúspech v rokovaní medzi Izraelom a Egyptom a Izraelom a Sýriou viedli nového egyptského prezidenta Anwara el Sadata v tesnej spolupráci so sýrskym prezidentom Háfizom Asadom k vojenskému útoku proti Izraelu v roku 1973. Do „Jomkippurskej vojny“ zasiahli aj supervelmoci – ZSSR a USA dodávkami zbraní pre znepriatelené strany. Arabské štáty reagovali na účasť USA na strane Izraela znížením tŕažby ropy a rastom jej ceny. Ropa tak bola po prvýkrát použitá v arabsko-izraelskom konflikte ako politický a nátlakový prostriedok. Arabský neúspech vo vojnových operáciách (obsadenie Sinajského polostrova vrátane Suezského prielavu Izraelom) podnietil prezidenta Anwara el Sadata k začatiu diplomatických rokovaní s Izraelom. V roku 1974 získala OOP v OSN štatút pozorovateľa a právo zúčastňovať sa na rokovaníach OSN. V roku 1979 bola podpísaná v americkom Camp Davide separátna mierová dohoda medzi Egyptom a Izraelom, čo malo za následok politickú a ekonomickú izoláciu Egypta (vylúčenie z Ligy arabských štátov a z iných arabských fór). Izrael sa postupne stiahol zo Sinajského polostrova. V júli roku 1980 však anektoval východný Jeruzalem a o rok neskôr Golanské výšiny. Na tzv. okupovaných územiach začal s budovaním židovských osád, čím narúšal demografickú štruktúru v oblasti. Dôležitým udalosťami, ktoré viedli k eskalácii napätia v regióne, bol izraelský letecký útok na jadrový reaktor v Iraku (1981), invázia Izraela proti Libanonu (1982) spojená s masakrami falangistov proti Palestínčanom v utečeneckých táboroch Sabra a Šatíla. Ako následok neustálej výstavby židovských osád spojených s inými atakami voči Palestínčanom začala v decembri roku 1987 na okupovaných územiach prvá intifáda, ľudové povstanie vedené OOP. Táto intifáda trvala do roku 1993. V júli roku 1988 sa jordánsky kráľ Husajn II. vzdal Izraelom okupovaného Predjordánska v prospech Palestínčanov, čo viedlo predstaviteľov OOP 15. novembra 1988 k proklamácii o založení Palestínskeho štátu v tuniskom exile. 2. apríla 1989 bol Ústrednou radou za prezidenta Palestínskeho štátu zvolený Jásir Arafat. Predjordánsko bolo zároveň premenované na Palestínsky breh a v medzinárodnej praxi sa začalo používať neutrálne označenie Západný breh (Jordánu). Na prelome rokov 1990 a 1991 zasiahla nepriaznivo do vývoja v oblasti iracká anexia Kuvajtu a následný vojenský zásah USA a jeho spojencov.

8. IZRAEL A PALESTÍNA NA PRELOME TISÍCROČIA

Prvá polovica deväťdesiatych rokov sa niesla v znamení pokroku v mierových rozhovoroch a v nádeji na spravodlivejšie usporiadanie pomerov v arabsko-izraelských vzťahoch. 30. augusta 1993 vznikla v nórskej metropole tzv. Deklarácia zásad (potvrdená 13. septembra vo Washingtone podpismi hlavných účastníkov) – Oslo I., ktorej základom bol časový harmonogram postupného predania Jericha a pásma Gazy palestínskej správe a odsun vojenských jednotiek z týchto území. Za zásluhy v pokračovaní mierového procesu medzi Izraelom a Palestínou boli jej dvaja hlavní aktéri, Jicchak Rabin a Jásir Arafat odmenení v roku 1994 Nobelovou cenou mieru. Významnou sa

stala jordánsko-izraelská mierová dohoda podpísaná v októbri 1994 v Arave. Medzníkom vo vývoji arabsko-izraelského konfliktu a akýmsi návodom ako by mohla vyzerat' spolupráca zainteresovaných štátov, bola medzinárodná hospodárska konferencia v marockej Casablance v novembri 1994, na ktorej bývalý izraelský minister zahraničných vecí Šimon Peres dokonca naznačil záujem Izraela o členstvo v Lige arabských štátov, ktorá by sa potenciálne mohla premenovať na Ligu štátov Stredného východu (Baar, 2002). 28. septembra 1995 bola vo Washingtone podpísaná nová, tzv. Prechodná dohoda, neoficiálne nazývaná Oslo II., ktorá rozšírila právomoci Palestínskej rady na celý západný breh Jordánu. Negatívnou udalosťou v celom sľubne sa rozvíjajúcom mierovom procese bol atentát na izraelského premiéra Jicchaka Rabina 4. novembra 1995. Postupne sa na premiérskom kresle vystriedali Šimon Peres, Benjamin Netanjahu, Ehud Barak a Ariel Šaron. Počas vlády Ehuda Baraka uskutočnil vtedajší opozičný politik Ariel Šaron 28. septembra 2000 cestu na Chrámovú horu – Posvätný okrsk (posvätné miesto pre Židov aj moslimov), čo vyvolalo obrovské vlny násilností. Tento dátum sa pokladá za začiatok druhej palestínskej intifády. Druhá intifáda bola vyústením dlhodobého neriešených problémov medzi Izraelčanmi a Palestínčanmi, ktoré sa nahromadili v druhej polovici deväťdesiatych rokov. Ďalšou mierovou iniciatívou bola aktivita saudskoarabského korunného princa Abdulláha, výsledkom ktorej sa stala tzv. Bejrútska deklarácia z 28. marca 2002, Izraelom neakceptovaná. Nasledovali návrhy OSN – Rezolúcia Res/1397 a 1402 BR OSN a Roadmap – Cestovná mapa, prezentovaná tzv. Kvartetom – USA, Ruskom, OSN a EÚ. Mediálne najznámejšou sa stala iniciatíva Roadmap – časový harmonogram, na konci ktorého bola vízia vzniku nezávislého Palestínskeho štátu do roku 2005. V novembri 2004 zomrel po ťažkej chorobe palestínsky prezident Jásir Arafat, ktorého nahradil v januári 2005 Mahmúd Abbás. V tomto roku stiahol izraelský premiér Ariel Šaron za veľkého záujmu médií z Gazy 8 000 osadníkov, čo však vzápätí kompenzoval vytvorením 200 nových osád na Západnom brehu Jordánu, ktoré kontrolujú strategické body, zdroje vody a úrodnú pôdu. Na ochranu spomínaných osád bolo vytvorených viac ako 100 vojenských stanovišť. V januári 2006 postihla izraelského premiéra Ariela Šarona ťažká mozgová porážka a vo funkcii bol nahradený Ehudom Olmertom, predsedom centristickej strany Kadima (Vpred), ktorá vznikla v roku 2005 po rozkole v Šaronovej strane Likud (Jednota). Parlamentné voľby (voľby do Palestínskej zákonodarej rady) sa uskutočnili 25. januára 2006. Väčšina medzinárodných pozorovateľov predpokladala pomerne jasné víťazstvo umierneného Arafatovho Fatahu, ale výsledok bol v konečnom dôsledku logickým vyvrcholením zlej ekonomickej, sociálnej a politickej situácie na palestínskych územiach. Víťazom palestínskych volieb, na ktorých sa zúčastnilo až 77 % oprávnených voličov sa stalo Hnutie islamského odporu, známejšie pod akronymom Hamas (44,45 % hlasov), dovtedy vládnucci Fatah získal 41,43 % hlasov. Po víťazstve Hamasu v parlamentných voľbách (74 mandátov v 132 člennej Palestínskej zákonodarej rade) zastavil Izrael transfer 55 mil. USD z daní pre Palestínsku samosprávu a výrazne sprísnil kontroly na hraniciach. Priamu pomoc Palestínskej samospráve zastavili aj USA a EÚ. OSN varovala pred rapidne vzrastajúcou nezamestnanosťou, ako aj nárastom pomeru chudoby. Víťazstvo Hamasu, ako nástupníckej organizácie Muslimského bratstva s vybudovaným sociálnym systémom a doposiaľ neskorumpovanou mocou, ktorý získal 60 % kresiel v parlamente je odpovedou Palestínčanov aj na obrovskú mieru korupcie v palestínskej samospráve a na celkovú nespokojnosť s doterajšou správou Fatahu. Po sfornovaní nového palestínskeho kabinetu 20. marca 2006 došlo k výraznejšiemu zostreniu napätia medzi militantmi Fatahu a Hamasu, predovšetkým v pásme Gazy. Tieto nepokoje, ako aj mocenská

fragmentácia palestínskej spoločnosti výrazne oslabili obe hnutia odporu a eliminovali akékoľvek náznaky palestínskej sociálnej a politickej jednoty (Gruchalák, 2006). V júli 2006 unieslo hnutie Hizballáh dvoch izraelských vojakov. Následný vojenský konflikt a agresia Izraela proti základniam Hizballáhu v Libanone si vyžiadala životy takmer 1 300 ľudí, najmä Libanončanov. Dosiahnuť oslobodenie spomínaných izraelských vojakov sa v konečnom dôsledku nepodarilo. Izraelská armáda sa z územia Libanonu stiahla a jej evakuované pozície zaujali jednotky OSN, ktoré postupne nahradzujú jednotky pravidelnej libanonskej armády. Vojenský konflikt spôsobil Libanonu okrem vysokých strát na životoch aj značné materiálne škody. Rozvojový program Organizácie Spojených národov (UNDP) odhadol celkové hospodárske škody na minimálne 15 miliárd dolárov. Libanonská vláda vyčíslila priame škody na infraštruktúre na 3,6 miliardy dolárov, pričom bolo zničených alebo poškodených 15 tisíc obytných jednotiek, 80 mostov a 94 ciest. Podľa údajov UNDP bolo počas konfliktu zničených približne 35 tisíc domov a firiem a nálety poškodili štvrtinu mostov a nadjazdov v krajine. Libanon, ktorému počas 15 rokov trvajúcej povojnovej rekonštrukcie narástol zahraničný dlh, bude mať veľké problémy uhradiť účty za nové investície. Podľa humanitárnych organizácií je najnaliehavejšou potrebou Libanonu zabezpečenie pitnej vody a funkčnej kanalizácie a vyčistenie terénu od nevybuchnutej munície (SITA, 2006). Pokračujúci konflikt medzi znepriatelenými hnutiami Fatahu a Hamasu pokračoval aj v priebehu roku 2007 a zmenil sa fakticky na občiansku vojnu. Ozbrojenci Hamasu sústredili svoje aktivity predovšetkým do pásma Gazy, ktoré prakticky ovládli a bojovníci Fatahu a jeho militantnej zložky Brigády mučeníkov al-Aksá sa zase zamerali na získanie kontroly nad Západným brehom Jordánu. Palestínsky prezident Mahmúd Abbás vyhlásil v júni 2007 v krajine výnimočný stav, odvolal premiéra Ismáíla Haníju, rozpustil koaličnú vládu znepriatelených hnutí Hamas a Fatah a vymenoval nový kabinet na čele s prozápadným ekonómom Salámom Fajjádom. V novembri, resp. začiatkom decembra 2007 je vo Washingtone plánovaná blízkovýchodná mierová konferencia, od ktorej očakávajú palestínski lídri stanovenie konečného termínu vo vyjednávaniach o mierovej zmluve s Izraelom do šiestich mesiacov od konania tejto konferencie.

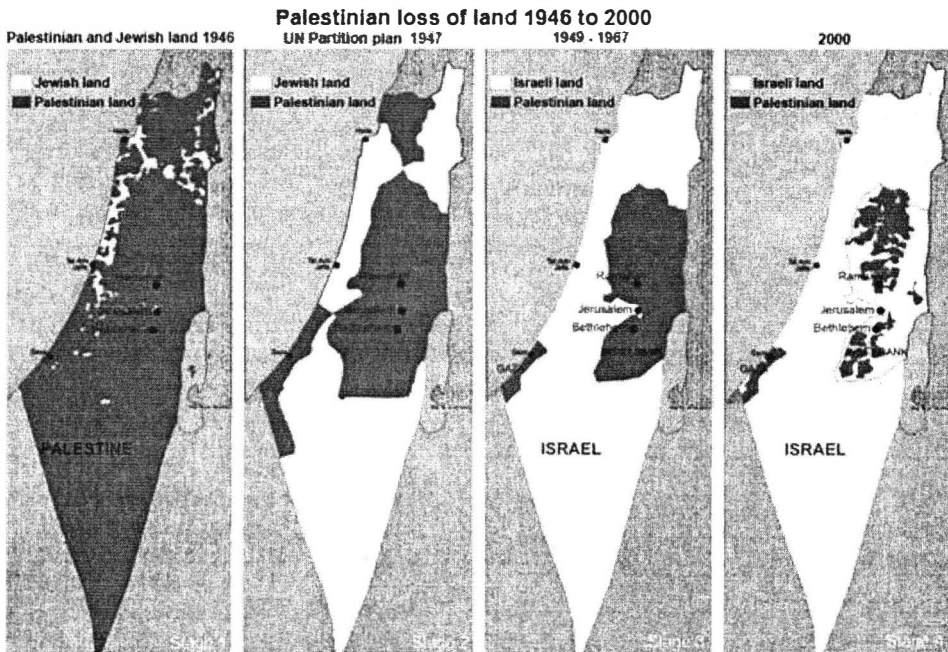
9. ZÁVER

Geografický a kultúrohistorický stret medzi Európou, Afrikou a Áziou sa v regióne Blízkeho východu odrazil vo vzniku najstarších civilizačných centier sveta a v genéze troch veľkých svetových religiií. Záujem o tento geopriestor je spätý aj s najväčšími vojenskými a politickými osobnosťami ľudstva.

Prelom 19. a 20. storočia bol v znamení obrovského rozmachu svetových veľmocí a to na poli hospodárskom a vojenskom. Objavy nových ložísk nerastných surovín na začiatku 20. storočia, najmä ropy a zemného plynu v úzkom kontexte so strategickosťou regiónu Blízkeho východu mal za následok stret záujmov Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka a neskôr aj USA v tomto teritóriu. Miestom konfliktov sa v prvej polovici 20. storočia stala aj Palestína. Toto historické územie obývajú dve veľké etniká, arabské a židovské. Postupný nárast prisťahovalcov židovského pôvodu, ktorí koncom 19. a na začiatku 20. storočia v týchto miestach hľadali svoju „Zaslúbenú zem“ a ocitli sa pod vplyvom sionistického hnutia, ktoré vzniklo v Európe v druhej polovici 19. storočia,

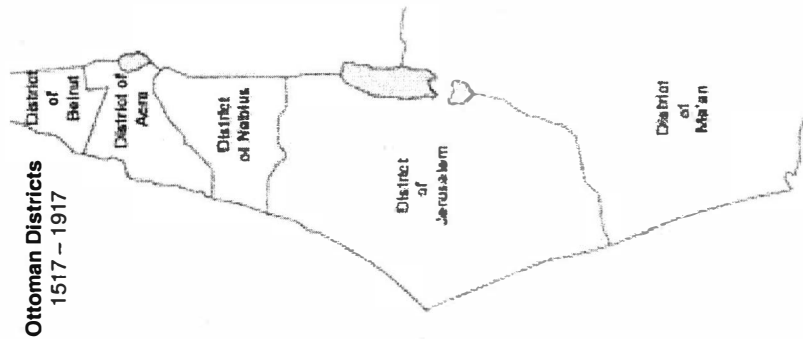
spôsobil postupné zaberania pôdy a vytlačanie tu žijúceho obyvateľstva arabského pôvodu. Prílev židovských obyvateľov sa zvyšoval v 30. rokoch po nástupe fašizmu a nacizmu v Európe. Obdobie druhej svetovej vojny bolo v znamení stále sa zvyšujúceho počtu židovských utečencov, ktorí hľadali záchranu pred hrôzami vojny, najmä holokaustom. Tlaky nových prisťahovalcov a osadníkov v úzkej koordinácii s premyslenou sionistickou politikou podporovanou svetovými veľmocami, najmä Veľkou Britániou spôsobili vyhrotenie vzájomného konfliktu medzi Arabmi a Židmi. Snaha o emancipáciu a štátnosť oboch etník vyvrcholila vyhlásením štátu Izrael v máji roku 1948 a následnými vojenskými operáciami oboch zúčastnených strán v prvej arabsko-izraelskej vojne. Vojnové strety v priebehu ďalších desaťročí si vyžiadali početné obete aj medzi civilným obyvateľstvom, čo dáva tomuto konfliktu ešte tragickejší rozmer. Deväťdesiate roky 20. storočia sa niesli v znamení pokroku v mierových rozhovoroch a v nádeji na spravodlivejšie usporiadanie pomerov v arabsko-izraelských vzťahoch.

Problematika Palestíny, palestínskeho obyvateľstva, ako aj celkové usporiadanie v regióne patrí v súčasnosti k tým najdôležitejším otázkam, ktorými sa zaoberá Svetové spoločenstvo a ich úspešné vyriešenie by prinieslo na začiatku nového tisícročia konsolidáciu pomerov v tomto historicky ale aj ekonomicky významnom svetovom teritóriu.

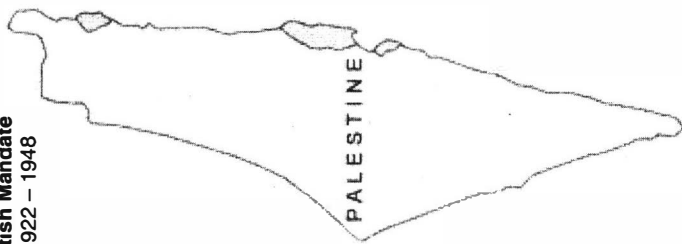

Obrázok 1 Palestínske územné straty v rokoch 1946 – 2000

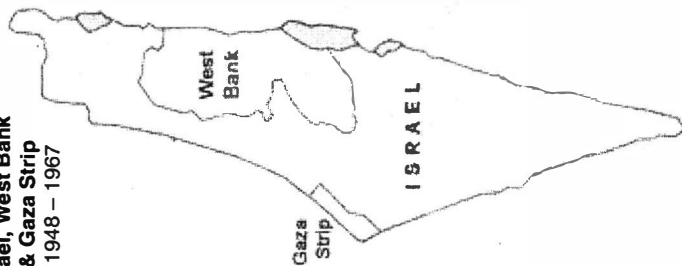
Zdroj: www.pozorovatel.sk/archiv/komu_skutocne_patri_palestina_html

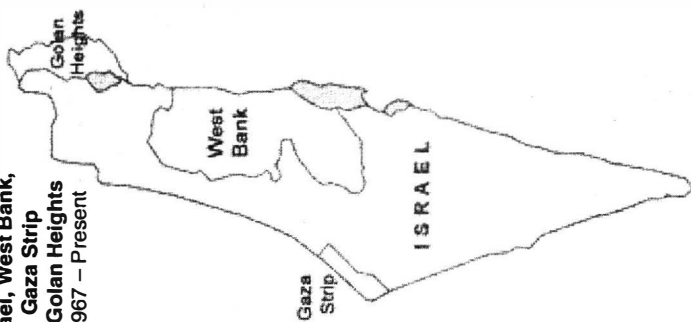
British Mandate
1922 ~ 1948

Israel, West Bank & Gaza Strip
1948 ~ 1967

Israel, West Bank, Gaza Strip & Golan Heights
1967 ~ Present

Obrázok 2 Historické rozdelenie Izraela/Palestíny

Zdroj: <http://www.israelipalestineianprocon.org/populationpalestine.html>

Literatúra

- BRZEZINSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Mladá fronta Praha 1999. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.
- GOMBÁR, E. 1999. *Moderní dějiny islámských zemí*. Karolinum Praha 1999. 427 s. ISBN 80-7184-599-X.
- GRUCHALÁK, T. 2006. *Palestínska strana mince*. In: LUPTÁK, L., HERŠI, A., ONDREJCSÁK, R., TARASOVIČ, V. (eds.): *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006*. Ministerstvo obrany SR: Bratislava 2006. Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky, s. 349-356. ISBN 80-88842-98-0.
- HERIBAN, J. 1998. *Príručný lexikón biblických vied*. Don Bosco Bratislava 1998. 1366 s. ISBN 80-88933-07-2.
- HOLÁSEK, P. 2000. *Mierový proces na Strednom východe a európska bezpečnosť. Východiská pre zahraničnú politiku Slovenskej republiky*. Výskumné centrum SFPA Bratislava 2000. 52 s. ISBN 80-968155-1-2.
- KEMP, G., HARKAVY, R.E. 1997. *Strategic Geography and the Changing Middle East*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace 1997. 14-15 s.
- KOZIÁK, T. 2004. *Terorizmus – najvýznamnejšia bezpečnostná hrozba súčasnosti*. In: KRINICKÝ, C. (ed.): *Fenomén bezpečnosti v medzinárodnom meradle*. Prešov: Rokus, 2004, s.22-31. ISBN 80-89055-43-5.
- KROPÁČEK, L. 1996. *Islámský fundamentalismus*. Vyšehrad Praha 1996. 263 s. ISBN 80-7021-168-7.
- KROPÁČEK, L. 1999. *Blízky východ na prelomu tisíciletí. Dynamika zmien v muslimskom susedstve Evropy*. Vyšehrad Praha 1999. 284 s. ISBN 80-7021-298-5.
- KROPÁČEK, L. 2002. *Islám a Západ. Historická pamäť a súčasná kríza*. Vyšehrad Praha 2002. 197 s. ISBN 80-7021-540-2.
- LEWIS, B. 1995. *Dějiny Blízkého východu*. Lidové noviny Praha 1995. 383 s. ISBN 80-7106-191-3.
- LILIENTHAL, A.M. 1989. *Sionismus*. Orbis Praha 1989. 279 s. 12-064-87.
- PAVLINCOVÁ, H. et al. 1994. *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. Mladá fronta Praha 1994. 469 s. ISBN 80-204-0440-6.
- PEČENKA, M., LUŇÁK, P. et al. 1999. *Encyklopedie moderní historie*. Libri Praha 1999. 653 s. ISBN 80-85983-95-8.
- Politické dějiny světa v datech 1. a 2.* 1980. Svoboda Praha 1980. 1825 s. 25-006-80.
- RÁCZ, J. 1982. *Blízky východ*. Obzor Bratislava 1982. 657 s. 65-051-82.
- ROBERTSON, D. 1993. *Dictionary of Modern Politics*. London: Europa Publications Limited 1993. 309 s.
- RUNES, D.D. 1992. *Slovník judaizmu*. Danubiapress Bratislava. 182 s. ISBN 80-218-0113-1.
- SCHULZE, R. 2007. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. Atlantis Brno 2007. 448 s. ISBN 978-80-7108-284-2.
- SITA 2006. *OSN: Pětáctý roční rozvoj Libanonu je v troskách*. (online), (Citované 22.8.2006). Dostupné na internete: <http://spravy.hnonline.sk/c1-23001925-osn-patnastrocny-rozvoj-libanu-je-v-troskach/>.
- SORBY, K. 2002. *Korene blízkovýchodného konfliktu*. In: *Listy SFPA*, 2002, No 3-4, 18-19 s.
- WEIDENFELD, W., JANNING, J. 1993. *Challenges in the Mediterranean: Strategy Options for Europe*, Europe in Global Changes. Guetersloh. Bertelsman Foundation Publishers, 251 s.
- ŽALOUDEK, K. 1999. *Encyklopedie politiky*. Libri Praha 1999. 559 s. ISBN 80-85983-75-3. <http://www.israelipalestinianprocon.org/populationpalestine.html>
www.pozorovatel.sk/archiv/komu_skutocne_patri_palestina_html

Historic-Geographical and Politic-Geographical Aspects of Genesis of the Arab-Israelian Conflict in the Near East Region

Summary

The Near East is, due to its strategic and economic importance, one of the most important regions in the world. The geographic and cultural-historical meeting between Europe, Africa and Asia gave birth to the oldest civilisation centres of the world and three world's largest religions. The interest in this area was connected with the greatest military and political leaders of mankind. The turn of the 19th and the 20th centuries was a period of a huge growth of the superpowers, especially in the economic and military fields. Discoveries of new deposits of raw materials, especially oil and gas, at the beginning of the 20th century together with the strategic character of the Near East caused a conflict of interests between Great Britain, France, Germany, and later the USA in this region. Palestine also became a location of these conflicts in the first half of the 20th century. This historic territory is populated by two large ethnic groups: the Jews and the Arabs. A continuous inflow of Jewish immigrants, who looked for their „Promised Land“ in this region at the turn of the 19th and the 20th centuries and who stood under the influence of the Zionist movement arisen in Europe in the second half of the 19th century, caused a gradual land annexation and a push-out of the original Arabic population that has been living there. The inflow of the Jewish immigrants had a mass extent in the 1930s after the fascism and nacism took Europe. The World War II brought a permanently growing number of Jewish refugees who escaped the terror of the war, especially the Holocaust. The pressure of the new immigrants and settlers in close co-ordination with a planned Zionist policies, supported by the superpowers, especially by Great Britain, caused an escalation of the mutual conflict between the Arabs and the Jews. The attempts of both ethnic groups to emancipate and to set up an independent state ended up in the declaration of the State of Israel in May 1948 and the consequent military operations of both participating parties in the first Arabic-Israeli War. In the course of following decades military battles required also a numerous victims among civilian inhabitants what gives a more tragical dimension to this conflict. Nineties years in 20th century put new life in the negotiational process and also brought a new hope and expectations in ordering of the arabic-israelian relations.

The question of Palestine, the Palestine population and the entire organisation in the region are today among the most important questions which the world's community deals with, and a successful solution at the beginning of the new millenium would bring a consolidation in this historically as well as economically important territory.